

VNITŘNÍ TRH JAKO NÁSTROJ KONVERGENCE

Podkladový dokument pro kulatý stůl
Národního konventu o EU

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.

Katedra ekonomie a práva, ŠKODA AUTO Vysoká škola o.p.s.

1. Cíle a přínosy vnitřního trhu EU

Vnitřní trh s volným pohybem zboží, služeb, osob a kapitálu mezi členskými státy patří k základním součástem Evropské unie. S vytvořením vnitřního trhu s volným pohybem zboží, služeb, osob a kapitálu počítala již Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství podepsaná 25. března 1957 a platná od 1. ledna 1958. Ustavení vnitřního trhu tedy patřilo k **základním cílům evropského integračního procesu** již od jeho počátku. Postupné utváření vnitřního trhu však bylo dlouhodobou záležitostí. Prvním důležitým mezníkem na této cestě bylo dokončení celní unie v roce 1968. Ke skutečnému vytvoření vnitřního trhu ale došlo až 1. ledna 1993 na základě Jednotného evropského aktu, podepsaného v roce 1986 a platného od 1. července 1987. Vnitřní trh byl tedy vytvořen ještě předtím, než 1. listopadu 1993 vstoupila v platnost Smlouva o Evropské unii (Maastrichtská smlouva), která založila EU. Dne 1. ledna 1999 pak byla mezi většinou členských států EU vytvořena měnová unie s jednotnou měnou euro, mimo jiné s cílem doplnit vnitřní trh a dále zlepšit a zefektivnit jeho fungování.

Vnitřní trh je obvykle vnímán jako **nejpřínosnější součást Evropské unie**, jako nástroj konvergence ekonomické a sociální úrovně členských států. O ekonomických přínosech vnitřního trhu pro členské státy EU se nevedou – na rozdíl například od měnové unie – závažné spory. Kladné efekty vnitřního trhu EU do značné míry uznávají i odpůrci nebo kritici Evropské unie či evropské integrace.

Vnitřní trh pomohl odstranit tradiční, většinou staleté bariéry mezi trhy členských zemí EU – celní, obchodní, daňové, technické, administrativní a jiné. Vznikla tak „oblast bez vnitřních hranic, v níž byly propojeny trhy zboží, pracovníků, služeb a kapitálu“. Společným úsilím členských zemí EU byl vytvořen hospodářský prostor umožňující uplatňovat čtyři svobody – volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. I když tento stav je dnes mnohdy vnímán jako samozřejmost, je nutné zdůraznit, že v minulosti tomu tak nebylo – volnému pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu bránila řada překážek.

Jako **konečné cíle vytvoření vnitřního trhu** se uvádějí dva – ekonomický a politický. Politickým cílem je přispět ke „*stále užšímu svazku evropských národů*“, o němž hovořila již preambule Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957, respektive k „*vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy*“, které jako základní atribut EU uvádí článek 1 Smlouvy o Evropské unii, ve znění Lisabonské smlouvy platném od 1. prosince 2009. Směřování k tomuto politickému cíli v dosavadní více než 60leté historii evropské integrace pomohlo odstranit staleté politické soupeření na evropském kontinentu, jež opakovaně vyúsťovalo ve válečné konflikty. Skutečnost, že členské země Evropské unie mezi sebou, pokud byly členy EU, nevedly válku, je důležitá a nebývá vždy adekvátně zdůrazňována.

Ekonomickým cílem vnitřního trhu je **zvýšit a udržet ekonomickou prosperitu**, a to odstraněním překážek, které brání využití ekonomického potenciálu jeho účastníků, a na tomto základě zvyšovat životní úroveň a kvalitu života. Ekonomické cíle vnitřního trhu a evropské integrace vůbec, mezi něž patří zejména vyvážený hospodářský růst, cenová stabilita, plná zaměstnanost a vysoká konkurenceschopnost ekonomik členských zemí EU, jsou uvedeny v článku 3 Smlouvy o Evropské unii: „*Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku a na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí. Podporuje vědecký a technický pokrok... Podporuje hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy...*“ Odstavec 4 článku 3 Smlouvy o Evropské unii pak deklaruje euro jako jednotnou měnu Evropské unie: „*Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro.*“

Výše uvedené základní ekonomické cíle vnitřního trhu a evropské integrace vůbec jsou podrobněji rozvedeny ve Smlouvě o fungování Evropské unie, ve znění Lisabonské smlouvy platném

od 1. prosince 2009. Podle článku 119 odstavce 1 Smlouvy o fungování Evropské unie patří k základům realizace hospodářské politiky v EU vnitřní trh, úzká koordinace hospodářských politik členských států a vymezení společných cílů: „Činnosti členských států a Unie ve smyslu článku 3 Smlouvy o Evropské unii zahrnují za podmínek stanovených Smlouvami zavedení hospodářské politiky, která je založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských států, na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů a která je prováděna v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží.“ Odstavce 2 a 3 článku 121 Smlouvy o fungování Evropské unie pak požadují soulad hospodářských politik členských států s přijatými hlavními směry hospodářských politik EU a zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států EU: „Rada přijme na doporučení Komise návrh hlavních směrů hospodářských politik členských států a Unie... K zajištění užší koordinace hospodářských politik a trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států sleduje Rada na základě zpráv předkládaných Komisí hospodářský vývoj v každém členském státě a v Unii, jakož i soulad hospodářských politik s hlavními směry...“

Celkově lze vnitřní trh EU charakterizovat jako **program dalekosáhlé ekonomické liberalizace doprovázený dohodnutými společnými pravidly**. Program vzájemného otevření trhů předpokládal odstranění všech dosavadních omezujících národních bariér a značného množství národních předpisů a na jejich místě zavedení společně dohodnuté evropské právní úpravy umožňující volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu po celém vnitřním trhu. Legislativa vnitřního trhu tvoří podstatnou část evropského práva – v roce 2014 šlo zhruba o 2000 směrnic a 1000 nařízení. Jejich přijetí, zavedení a respektování v domácím právním řádu je závazek, který přebírá každá členská země EU. Orientace ve znění směrnic a nařízení je však pro laiky i odborníky složitá, právní řád EU rozhodně není přehledný. Vzniká tak velká pravděpodobnost, že nějaké ustanovení evropského práva bude porušeno. Tato složitost jde ve své podstatě proti logice vnitřního trhu – může bránit přístupu nebo omezovat přístup jednotlivých subjektů na vnitřní trh EU. Přes tuto složitost lze evropskou integraci v oblasti vnitřního trhu považovat za relativně úspěšnou – podstatně snížila bariéry obchodu a dalších ekonomických vztahů mezi členskými státy.

Vnitřní trh se však nevyčerpává čtyřmi svobodami. Je doplněn **dalšími politikami**, které mají zabezpečovat stejné nebo podobné podmínky pro všechny členské země a všechny subjekty v EU na vnitřním trhu a také řešit nebo zmenšovat ekonomické a sociální rozdíly existující nebo vznikající mezi členskými státy. Mezi politiky doplňující vnitřní trh patří zejména společná obchodní politika, politika hospodářské soutěže, politika hospodářské, sociální a územní soudržnosti (kohezní politika), politika na ochranu spotřebitele, politika v oblasti životního prostředí, energetická politika, politika na podporu výzkumu a technologického rozvoje, sociální politika, politika zaměstnanosti, harmonizace nepřímých daní a harmonizace práva společností.

2. Nedostatky vnitřního trhu EU

Přes všechny výše uvedené úspěchy a přínosy vnitřního trhu i přes zavedení jednotné měny euro je však **vnitřní trh stále pokládán za nedokončený**. Stále **existují některé bariéry**, které brání plné integraci všech trhů v rámci EU a plnému uplatnění volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Místo odstraňování zbývajících bariér na vnitřním trhu mají některé členské země spíše tendenci zavádět nové překážky. Některé členské státy v některých případech spíše prosazují vlastní ekonomické zájmy, nikoli zájmy celé EU nebo společné zájmy členských států. Dlouhodobě rovněž přetrvávají ekonomické a sociální rozdíly mezi řadou členských zemí EU, v některých případech se dokonce zvětšují.

Vnitřní trh sice umožňuje volný pohyb osob a služeb, avšak některé členské státy, například Francie, prosazují zavedení opatření k zamezení mzdového dumpingu při poskytování služeb na svém území, což by omezovalo volný pohyb služeb a pracovníků zejména z nových členských zemí EU. Evropská unie má sice svou energetickou politiku, avšak některé členské státy, například Německo, prosazují energetické projekty k zabezpečení především svých vlastních energetických potřeb, bez ohledu na potřeby, názory či zájmy jiných členských zemí EU. Evropská unie má sice svou kohezní politiku, avšak konvergence ekonomické a sociální úrovně mezi členskými státy EU a jejich regiony neprobíhá vždy snadno a jednoznačně. Mezi řadou členských zemí EU přetrvávají rozdíly v ekonomické a sociální úrovni, v případě některých členských států a jejich regionů pak konvergence dlouhodobě neprobíhá, nebo dokonce dochází k divergenci, tedy ke vzdalování jejich ekonomické a sociální úrovně od úrovně nejvyspělejších členských zemí.

3. Opatření k dokončení vnitřního trhu EU

Aby byly posilovány pozitivní efekty vnitřního trhu EU, je **vnitřní trh průběžně doplňován a dotvářen dalšími prvky**. Orgány EU průběžně předkládají nové iniciativy a legislativní návrhy k dokončení vnitřního trhu.

Rada EU dne 12. března 2018 podpořila **Strategii průmyslové politiky EU**, podle které má být evropský průmysl i nadále hlavní hnací silou produktivity, růstu, inovací a zaměstnanosti v EU. Rada EU rovněž vyzvala k zintenzivnění úsilí a rychlému provádění politických priorit v souvislosti s digitalizací průmyslu a podpořila trvalé zaměření EU na inovace a zavádění klíčových výhledových trendů, včetně internetu věcí, robotiky, umělé inteligence, dat velkého objemu a digitálních platforem, propojených a autonomních systémů, 5G, 3D tisku apod.

Evropská rada dne 22. března 2018 přijala závěry, ve kterých vyzvala k intenzivnějšímu úsilí zaměřenému na dokončení vnitřního trhu EU a realizaci strategie pro jednotný trh, strategie pro jednotný digitální trh, akčního plánu unie kapitálových trhů a energetické unie.

Dále byly v posledních měsících předloženy následující **legislativní návrhy v oblasti vnitřního trhu**:

- návrh nařízení o vzájemném uznávání zboží a návrh nařízení o dodržování a prosazování právních předpisů EU týkajících se výrobků, jejichž cílem je usnadnění vzájemného uznávání zboží na vnitřním trhu mezi zeměmi EU, podpora sdílení informací o nevyhovujících a nebezpečných výrobcích a probíhajících šetřeních mezi členskými státy, účinnější opatření proti prodeji nevyhovujících a nebezpečných výrobků a z toho plynoucí spravedlivější vnitřní trh pro zboží;
- návrh nařízení o obezřetnostních požadavcích na investiční podniky a návrh směrnice o obezřetnostním dohledu nad investičními podniky, které by měly přinést jednodušší pravidla obezřetnostního dohledu pro většinu investičních podniků, které nejsou systémově významné, a zavést přísnější pravidla regulace a dohledu pro systémově významné investiční podniky, které provádějí činnosti bankovního charakteru a představují obdobné riziko jako banky;
- návrhy legislativních předpisů umožňujících rozvoj platforem pro skupinové financování (crowdfunding) na vnitřním trhu EU;
- návrh směrnice o vydávání krytých dluhopisů a veřejném dohledu nad krytými dluhopisy, návrh nařízení o právu rozhodném pro účinky postoupení pohledávek na třetí strany a návrh nařízení o usnadnění přeshraniční distribuce fondů kolektivního investování, jejichž cílem je usnadnění přeshraničního investování v rámci EU;
- nová politika pro spotřebitele, sestávající ze dvou návrhů směrnic, která by měla dát kvalifikovaným subjektům pravomoc podávat jménem spotřebitelů hromadné žaloby, umožnit

orgánům na ochranu spotřebitele ukládat přísnější sankce, rozšířit ochranu spotřebitelů při online nákupech a umožnit účinnější boj proti dvojí kvalitě výrobků na vnitřním trhu EU.

Přestože je vnitřní trh obvykle vnímán jako nejpřínosnější součást Evropské unie a jako nástroj konvergence ekonomické a sociální úrovně členských států a přestože je průběžně doplňován a dotvářen dalšími prvky s cílem dále posilovat jeho pozitivní účinky, skutečný ekonomický a sociální vývoj v některých členských státech toto kladné vnímání vnitřního trhu ne zcela potvrzuje. Podívejme se proto v následující části na dlouhodobý vývoj konkurenceschopnosti a některých ekonomických ukazatelů v členských zemích EU.

4. Vývoj konkurenceschopnosti členských států EU

Vraťme se k ekonomickým cílům vnitřního trhu a evropské integrace jako takové. Článek 3 odstavec 3 Smlouvy o Evropské unii jako jeden z cílů EU v ekonomické oblasti uvádí vysoce konkurenceschopné hospodářství. Článek 121 odstavec 3 Smlouvy o fungování Evropské unie zase požaduje zajištění trvalé konvergence hospodářské výkonnosti členských států. Daří se tedy dlouhodobě zvyšovat, respektive udržovat vysokou konkurenceschopnost ekonomik členských zemí EU? A daří se sbližovat hospodářskou výkonnost členských států Evropské unie?

Pokud jde o měření a hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik států, má metodika v této oblasti své slabé stránky, přesto je posuzování a porovnávání konkurenceschopnosti ekonomik v posledních 25 letech důležitou součástí tvorby hospodářských politik jednotlivých zemí i nadnárodních integračních celků, jako je Evropská unie. Věnují mu značnou pozornost vlády států, orgány Evropské unie i mezinárodní ekonomické instituce. Řada mezinárodních ekonomických institucí pak hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik přímo provádí.

Základem hodnocení konkurenceschopnosti ekonomik je sledování a vyhodnocování řady kritérií konkurenceschopnosti pro jednotlivé země. Na základě toho jsou pak sestavovány různé žebříčky či pořadí konkurenceschopnosti států. Kritéria konkurenceschopnosti jsou dvojího typu – jednak tvrdá kritéria, tj. statistická data za každou sledovanou zemi, jednak měkká kritéria, tedy hodnocení sledovaných zemí prostřednictvím výpovědí respondentů. Těmito respondenty jsou ekonomičtí odborníci z univerzit a výzkumných institucí, ale také investoři, manažeři a další představitelé podnikatelského sektoru.

Mezi nejznámější a nejrespektovanější **souhrnná hodnocení konkurenceschopnosti zemí** patří Global Competitiveness Index konstruovaný a každoročně vydávaný Světovým ekonomickým fórem (World Economic Forum – WEF) v publikaci s názvem *The Global Competitiveness Report*. Toto hodnocení konkurenceschopnosti je velmi rozsáhlé, například pro období 2014-2015 Světové ekonomické fórum posuzovalo 144 zemí na základě 114 kritérií. Většinu kritérií přitom tvoří kritéria měkká – v hodnocení pro období 2014-2015 bylo použito 34 tvrdých kritérií (30 %), avšak 80 měkkých (70 %), každou zemi hodnotilo v průměru 92 respondentů.

Vlády států si nemohou dovolit výsledky hodnocení konkurenceschopnosti ignorovat, protože jsou rozsáhle publikovány a rozebírány, a tím získávají na značném významu – jsou jakousi ekonomickou vizitkou jednotlivých zemí. To vede k soutěži mezi státy o co nejlepší umístění v žebříčkách konkurenceschopnosti, o co nejvyšší konkurenceschopnost, a to i v rámci integračních celků, jako je Evropská unie. Celá tato konstrukce vytváření, metodiky a prezentace hodnocení konkurenceschopnosti států pak vede k tomu, že vlády států jsou pod tlakem názorů a zájmů respondentů-hodnotitelů, které prostřednictvím měkkých kritérií vstupují do výsledků hodnocení konkurenceschopnosti i do následné tvorby hospodářských politik států.

Tabulka č. 1 – Umístění členských států EU a dalších vybraných zemí v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004-2018

Země	Global Competitiveness Index, pořadí země v uvedeném období													
	2004-2005	2005-2006	2006-2007	2007-2008	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2011-2012	2012-2013	2013-2014	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018
Švýcarsko	4.	4.	1.	2.	2.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.	1.
USA	1.	1.	6.	1.	1.	2.	4.	5.	7.	5.	3.	3.	3.	2.
Singapur	7.	5.	5.	7.	5.	3.	3.	2.	2.	2.	2.	2.	2.	3.
Nizozemsko	12.	11.	9.	10.	8.	10.	8.	7.	5.	8.	8.	5.	4.	4.
Německo	6.	6.	8.	5.	7.	7.	5.	6.	6.	4.	5.	4.	5.	5.
Hongkong (Čína)	8.	14.	11.	12.	11.	11.	11.	11.	9.	7.	7.	7.	9.	6.
Švédsko	5.	7.	3.	4.	4.	4.	2.	3.	4.	6.	10.	9.	6.	7.
Velká Británie	9.	9.	10.	9.	12.	13.	12.	10.	8.	10.	9.	10.	7.	8.
Japonsko	10.	10.	7.	8.	9.	8.	6.	9.	10.	9.	6.	6.	8.	9.
Finsko	2.	2.	2.	6.	6.	6.	7.	4.	3.	3.	4.	8.	10.	10.
Norsko	14.	17.	12.	16.	15.	14.	14.	16.	15.	11.	11.	11.	11.	11.
Dánsko	3.	3.	4.	3.	3.	5.	9.	8.	12.	15.	13.	12.	12.	12.
Kanada	15.	13.	16.	13.	10.	9.	10.	12.	14.	14.	15.	13.	15.	14.
Tchaj-wan	11.	8.	13.	14.	17.	12.	13.	13.	13.	12.	14.	15.	14.	15.
Rakousko	18.	15.	17.	15.	14.	17.	18.	19.	16.	16.	21.	23.	19.	18.
Lucembursko	21.	24.	22.	25.	25.	21.	20.	23.	22.	22.	19.	20.	20.	19.
Belgie	19.	20.	20.	20.	19.	18.	19.	15.	17.	17.	18.	19.	17.	20.
Francie	17.	12.	18.	18.	16.	16.	15.	18.	21.	23.	23.	22.	21.	22.
Irsko	27.	21.	21.	22.	22.	25.	29.	29.	27.	28.	25.	24.	23.	24.
Estonsko	24.	26.	25.	27.	32.	35.	33.	33.	34.	32.	29.	30.	30.	29.
Česká republika	38.	29.	29.	33.	33.	31.	36.	38.	39.	46.	37.	31.	31.	31.
Španělsko	34.	28.	28.	29.	29.	33.	42.	36.	36.	35.	35.	33.	32.	34.
Malta	42.	44.	39.	56.	52.	52.	50.	51.	47.	41.	47.	48.	40.	37.
Polsko	72.	43.	48.	51.	53.	46.	39.	41.	41.	42.	43.	41.	36.	39.
Litva	39.	34.	40.	38.	44.	53.	47.	44.	45.	48.	41.	36.	35.	41.
Portugalsko	40.	31.	34.	40.	43.	43.	46.	45.	49.	51.	36.	38.	46.	42.
Itálie	56.	38.	42.	46.	49.	48.	48.	43.	42.	49.	49.	43.	44.	43.
Slovinsko	35.	30.	33.	39.	42.	37.	45.	57.	56.	62.	70.	59.	56.	48.
Bulharsko	70.	61.	72.	79.	76.	76.	71.	74.	62.	57.	54.	54.	50.	49.
Lotyšsko	44.	39.	36.	45.	54.	68.	70.	64.	55.	52.	42.	44.	49.	54.
Slovensko	41.	36.	37.	41.	46.	47.	60.	69.	71.	78.	75.	67.	65.	59.
Maďarsko	46.	35.	41.	47.	62.	58.	52.	48.	60.	63.	60.	63.	69.	60.
Kypr	52.	41.	46.	55.	40.	34.	40.	47.	58.	58.	58.	65.	83.	64.
Rumunsko	57.	67.	68.	74.	68.	64.	67.	77.	78.	76.	59.	53.	62.	68.
Chorvatsko	79.	64.	51.	57.	61.	72.	77.	76.	81.	75.	77.	77.	74.	74.
Řecko	51.	47.	47.	65.	67.	71.	83.	90.	96.	91.	81.	81.	86.	87.

Pramen: The Global Competitiveness Report 2004-2005; The Global Competitiveness Report 2005-2006; The Global Competitiveness Report 2006-2007; The Global Competitiveness Report 2007-2008; The Global Competitiveness Report 2008-2009; The Global Competitiveness Report 2009-2010; The Global Competitiveness Report 2010-2011; The Global Competitiveness Report 2011-2012; The Global Competitiveness Report 2012-2013; The Global Competitiveness Report 2013-2014; The Global Competitiveness Report 2014-2015; The Global Competitiveness Report 2015-2016; The Global Competitiveness Report 2016-2017; The Global Competitiveness Report 2017-2018

Přes výše uvedené nedostatky zveřejňovaných hodnocení konkurenceschopnosti budeme respektovat jejich široký dosah a významný vliv na utváření hospodářských politik států. Mají tedy Evropská unie a její členské země vysoce konkurenceschopné ekonomiky? Najít odpověď na tuto otázku nám pomůže pohled do tabulky 1, která porovnává umístění členských států EU a dalších vybraných zemí v celkovém pořadí konkurenceschopnosti států podle Global Competitiveness Index v letech 2004-2018.

Z tabulky 1 je patrné, že **nelze hovořit o vysoce konkurenceschopném hospodářství Evropské unie jako celku**. Existují totiž značné rozdíly v úrovni konkurenceschopnosti ekonomik jednotlivých členských států EU. V hodnocení konkurenceschopnosti pro období 2017-2018 se mezi deseti nejlepšími zeměmi světa umístilo pět členských států EU – Nizozemsko a Německo na 4. a 5. místě, Švédsko a Velká Británie na 7. a 8. místě a Finsko na 10. pozici – a pět zemí mimo Evropskou unii – Švýcarsko, USA a Singapur na 1., 2. a 3. místě, zvláštní čínská administrativní oblast Hongkong na 6. místě a Japonsko na 9. příčce. Tato nejvíce konkurenceschopná pětice zemí EU pochází ze severozápadní části Evropské unie. Navíc Velká Británie vyjednává o svém odchodu z Evropské unie.

Dalších šest zemí EU v pořadí podle konkurenceschopnosti pochází také ze severozápadní části Evropské unie – jedná se o Dánsko (12. místo na světě), Rakousko, Lucembursko a Belgie (18., 19. a 20. místo na světě), Francii a Irsko (22. a 24. příčka ve světovém žebříčku).

Až na dalších pozicích se nacházejí jižní země EU a nové členské státy Evropské unie. Z nich nejlépe se umístily Estonsko a Česká republika (29. a 31. příčka), následované Španělskem, Maltou a Polskem (34., 37. a 39. místo). Ještě níže v žebříčku nalezneme Litvu, Portugalsko a Itálii (41., 42. a 43. příčka), Slovinsko, Bulharsko, Lotyšsko a Slovensko (48., 49., 54. a 59. pozice) a dále Maďarsko, Kypr a Rumunsko (60., 64. a 68. příčka). Nejméně konkurenceschopnými zeměmi Evropské unie jsou Chorvatsko a Řecko, které se nacházejí na 74. a 87. místě na světě.

Jak nejvíce konkurenceschopná země EU (Nizozemsko), tak nejméně konkurenceschopná země EU (Řecko) jsou součástí vnitřního trhu, jsou dokonce členskými státy eurozóny. Tyto dvě země se nacházejí na 4. a 87. místě světového žebříčku konkurenceschopnosti, jejich úroveň konkurenceschopnosti jsou tedy extrémně rozdílné. Kromě Řecka vykazují mnohem nižší úroveň konkurenceschopnosti než nejlépe hodnocené země EU rovněž Lotyšsko, Slovensko, Maďarsko, Kypr, Rumunsko a Chorvatsko.

Ještě závažnější zjištění je, že zatímco nejvíce konkurenceschopné státy EU dlouhodobě udržují svou pozici na předních příčkách světového žebříčku, **umístění nejméně konkurenceschopných států EU se dlouhodobě spíše nemění**, v některých případech dokonce zhoršuje. Pětice nejvíce konkurenceschopných zemí EU (Nizozemsko, Německo, Švédsko, Velká Británie a Finsko) se po celé nebo převážnou část sledovaného období 2004-2018 nacházela mezi deseti nejvíce konkurenceschopnými státy světa. Naopak například umístění Slovenska se zhoršilo ze 41. a 36. místa v období 2004-2005 a 2005-2006 na 59. příčku v období 2017-2018, Maďarsko pokleslo ze 46. a 35. pozice v období 2004-2005 a 2005-2006 na 60. příčku v období 2017-2018, Kypr klesl z 52. a 41. místa v období 2004-2005 a 2005-2006 na 64. místo v období 2017-2018 a umístění Řecka se zhoršilo z 51. a 47. pozice v období 2004-2005 a 2005-2006 na 87. příčku v období 2017-2018.

Hodnocení konkurenceschopnosti zemí podle Global Competitiveness Index, které provádí Světové ekonomické fórum, tedy neindikuje vysokou konkurenceschopnost hospodářství Evropské unie jako celku. Vysoce konkurenceschopné ekonomiky mají pouze některé členské státy EU, jiné země EU vykazují konkurenceschopnost nižší. Mezi členskými státy Evropské unie existují dlouhodobé významné rozdíly v konkurenceschopnosti, v některých případech jsou tyto rozdíly dokonce velmi rozsáhlé a dále se zvětšují, a to navzdory existenci vnitřního trhu.

5. Konvergenční a divergenční tendence ve vývoji vybraných ekonomických ukazatelů členských států EU

5.1 Saldo běžného účtu platební bilance

K porovnání konkurenceschopnosti a ekonomické konvergence členských států EU můžeme využít i další indikátory. Jedním z nich může být například ukazatel vnější ekonomické (ne)rovnováhy státu – saldo běžného účtu platební bilance. Zjednodušeně můžeme říci, že čím je země více konkurenceschopná, tím lepší má saldo běžného účtu, naopak čím je země méně konkurenceschopná, tím horší má saldo běžného účtu. Nejvíce konkurenceschopné země tedy obvykle mívají vysoce přebytkové běžné účty, nejméně konkurenceschopné země pak silně deficitní běžné účty. Neplatí to však za každých podmínek. Například ve státech, které procházejí silnou hospodářskou recesí, může snížení poptávky vyvolat výrazný pokles dovozů, a tedy i zlepšení salda běžného účtu, které však automaticky neindikuje zlepšení konkurenceschopnosti země.

Tabulka č. 2 – Saldo běžného účtu platební bilance členských států EU a dalších vybraných zemí v letech 2007-2017 (v % HDP)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Malta	-1,9	-1,1	-6,6	-4,7	-0,2	1,7	2,7	8,8	4,5	7,0	12,6
Irsko	-6,5	-6,9	-5,6	-2,0	-2,4	-2,6	2,1	1,6	10,9	3,9	12,5
Nizozemsko	7,0	5,0	5,5	7,0	8,7	10,3	9,9	8,6	8,7	8,5	10,2
Německo	6,7	5,6	5,7	5,6	6,1	7,0	6,7	7,5	8,9	8,5	8,0
Dánsko	1,4	2,9	3,5	6,6	6,6	6,3	7,8	8,9	8,8	7,3	7,9
Slovinsko	-4,1	-5,3	-0,6	-0,1	0,2	2,1	4,4	5,8	4,4	5,2	6,4
Lucembursko	9,7	7,6	7,2	6,7	6,0	5,6	5,5	5,2	5,1	6,4	5,0
Bulharsko	-23,9	-22,0	-8,3	-1,7	0,3	-0,9	1,3	0,1	0,0	2,3	4,5
Chorvatsko	-7,3	-9,0	-5,3	-1,2	-0,8	-0,2	1,0	2,0	4,4	2,4	3,7
Švédsko	8,2	7,8	6,0	6,0	5,6	5,6	5,2	4,5	4,5	4,2	3,2
Estonsko	-15,0	-8,7	2,5	1,8	1,3	-1,9	0,5	0,3	2,0	1,9	3,2
Maďarsko	-7,1	-7,0	-0,8	0,3	0,8	1,7	3,8	1,5	3,4	6,0	2,8
Itálie	-1,4	-2,8	-1,9	-3,4	-3,0	-0,3	1,0	1,9	1,5	2,6	2,8
Rakousko	3,8	4,5	2,6	2,9	1,6	1,5	1,9	2,5	1,9	2,1	1,9
Španělsko	-9,6	-9,3	-4,3	-3,9	-3,2	-0,2	1,5	1,1	1,1	1,9	1,9
Česká republika	-4,6	-1,9	-2,3	-3,6	-2,1	-1,6	-0,5	0,2	0,2	1,6	1,1
Litva	-15,5	-13,6	1,4	-1,3	-4,6	-1,4	0,8	3,2	-2,8	-1,1	0,8
Finsko	3,7	2,1	1,6	1,1	-1,7	-2,3	-2,2	-1,8	-0,7	-0,3	0,7
Portugalsko	-9,7	-12,1	-10,4	-10,1	-6,0	-1,8	1,6	0,1	0,1	0,6	0,5
Polsko	-6,3	-6,7	-4,0	-5,4	-5,2	-3,7	-1,3	-2,1	-0,6	-0,3	0,3
Belgie	2,0	-1,0	-1,1	1,8	-1,1	-0,1	-0,3	-0,9	-0,1	0,1	-0,2
Lotyšsko	-20,7	-12,3	7,8	2,1	-3,2	-3,6	-2,7	-1,7	-0,5	1,4	-0,8
Francie	-0,3	-1,0	-0,8	-0,8	-1,0	-1,2	-0,9	-1,3	-0,4	-0,9	-0,8
Řecko	-15,2	-15,1	-12,3	-11,4	-10,0	-3,8	-2,0	-1,6	-0,2	-1,1	-0,8
Slovensko	-5,9	-6,5	-3,4	-4,7	-5,0	0,9	1,9	1,1	-1,7	-1,5	-2,1
Rumunsko	-13,5	-11,5	-4,7	-5,1	-4,9	-4,8	-1,1	-0,7	-1,2	-2,1	-3,4
Velká Británie	-3,8	-4,6	-3,9	-3,8	-2,4	-4,2	-5,5	-5,3	-5,2	-5,8	-4,1
Kypr	-11,8	-15,5	-7,7	-11,3	-4,1	-6,0	-4,9	-4,3	-1,5	-4,9	-6,7
EA-19	0,0	-1,5	-0,1	-0,1	-0,1	1,4	2,2	2,4	3,2	3,4	3,5
EU-28	-0,7	-1,5	-0,3	-0,1	0,3	1,1	1,5	1,5	2,1	2,0	2,4
Švýcarsko	10,1	2,4	7,4	14,8	7,9	10,3	11,3	8,5	10,9	9,4	9,8
Norsko	12,2	15,7	10,7	10,9	12,4	12,4	10,2	11,0	8,0	4,9	5,1
Japonsko	4,7	2,8	2,8	3,9	2,1	1,0	0,9	0,8	3,1	3,8	4,0
USA	-4,9	-4,6	-2,6	-2,9	-2,9	-2,6	-2,1	-2,1	-2,4	-2,4	-2,4

Pramen: Eurostat; International Monetary Fund

Jaká je situace v členských státech Evropské unie? Nakolik jsou si členské státy v tomto ukazateli podobné, nebo odlišné? Dochází ke konvergenci vývoje tohoto ukazatele v členských zemích EU? Vývoj salda běžného účtu platební bilance v letech 2007-2017 ukazuje tabulka 2. V roce 2017 měly nejlepší saldo běžného účtu mezi zeměmi EU Malta a Irsko, konkrétně se jednalo o přebytky 12,6 % HDP a 12,5 % HDP. Vysoké přebytky běžného účtu měly v roce 2017 rovněž Nizozemsko (10,2 % HDP), Německo (8 % HDP), Dánsko (7,9 % HDP), Slovinsko (6,4 % HDP) a Lucembursko (5 % HDP). Jak jsme již uvedli výše, Nizozemsko a Německo jsou zároveň dvě nejvíce konkurenceschopné země EU podle Global Competitiveness Index, Dánsko, Lucembursko a Irsko rovněž patří do skupiny nejvíce konkurenceschopných států EU podle Global Competitiveness Index.

Naopak deficitní saldo běžného účtu měly v roce 2017 mezi zeměmi EU Belgie (schodek 0,2 % HDP), Lotyšsko, Francie a Řecko (deficit 0,8 % HDP), Slovensko (schodek 2,1 % HDP), Rumunsko (deficit 3,4 % HDP), Velká Británie (schodek 4,1 % HDP) a Kypr (deficit 6,7 % HDP). Lotyšsko, Slovensko, Kypr, Rumunsko a Řecko zároveň patří mezi státy EU s nejnižší úrovní konkurenceschopnosti podle Global Competitiveness Index.

Pro porovnání uveďme, že Česká republika měla v roce 2017 přebytek běžného účtu platební bilance 1,1 % HDP. Švýcarsko, které není členem Evropské unie a zároveň je podle Global Competitiveness Index dlouhodobě nejkonkurenceschopnější zemí světa, má dlouhodobě lepší saldo běžného účtu než většina členských zemí EU – v roce 2017 se konkrétně jednalo o přebytek 9,8 % HDP.

Rozdíly v úrovni salda běžného účtu platební bilance mezi zeměmi EU se v průběhu sledovaného období 2007-2017 zmenšily, zejména díky snížení či odstranění původně velmi rozsáhlých deficitů běžného účtu u řady členských států EU, v některých zemích ale došlo ke zhoršení salda běžného účtu (například se snížily přebytky běžného účtu v Lucembursku, Švédsku a Rakousku, zhoršilo se saldo běžného účtu ve Finsku a Belgii). Dlouhodobě přetrvávají deficity běžného účtu ve Francii, Velké Británii, Rumunsku, Řecku a na Kypru. Přes pozitivní vývoj v řadě členských států tedy **zůstávají rozdíly mezi zeměmi EU stále značné**. V Evropské unii najdeme státy s vysokými přebytky i deficity běžného účtu, a to navzdory existenci vnitřního trhu.

5.2 HDP na obyvatele v paritě kupní síly

Ekonomickou konvergenci můžeme rovněž sledovat prostřednictvím vývoje ukazatele ekonomické úrovně států, kterým je hrubý domácí produkt na obyvatele v paritě kupní síly. Hodnoty tohoto indikátoru pro jednotlivé členské státy Evropské unie v období 2007-2016 jsou uvedeny v tabulce 3.

Z tabulky 3 je zřejmé, že v úrovni HDP na obyvatele v paritě kupní síly existují mezi členskými zeměmi EU značné rozdíly. V roce 2016 mělo nejvyšší ekonomickou úroveň ze zemí Evropské unie Lucembursko, jeho HDP na obyvatele dosahoval 258 % průměru EU. Nejnižší HDP na obyvatele mezi zeměmi Evropské unie vykazovalo Bulharsko s hodnotou 49 % průměru EU, tedy více než pětikrát nižší než Lucembursko.

Ostatní země Evropské unie se pohybovaly mezi těmito krajními hodnotami. Deset z nich (Irsko, Nizozemsko, Rakousko, Dánsko, Švédsko, Německo, Belgie, Finsko, Velká Británie a Francie) vykazovalo v roce 2016 HDP na obyvatele vyšší než průměr EU (od 183 % průměru EU v případě Irska, přes 128 % průměru EU v případě Nizozemska a Rakouska až po 104 % průměru EU v případě Francie), zbylé státy měly HDP na obyvatele nižší než průměr Evropské unie (od 97 % průměru EU v případě Itálie po 58 % průměru EU v případě Rumunska).

Tabulka č. 3 – HDP na obyvatele v paritě kupní síly členských států EU a dalších vybraných zemí v letech 2007-2016 (v %, EU-28 = 100 %)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lucembursko	265	262	255	257	265	260	261	270	267	258
Irsko	148	134	129	130	130	132	132	137	181	183
Nizozemsko	138	139	137	134	133	133	134	130	129	128
Rakousko	125	125	127	126	128	132	131	130	130	128
Dánsko	123	125	125	129	128	127	128	128	127	124
Švédsko	128	127	123	125	126	127	125	124	125	123
Německo	117	117	117	120	123	124	124	126	124	123
Belgie	117	115	118	120	120	121	120	119	119	118
Finsko	119	121	117	116	117	115	113	111	109	109
Velká Británie	112	110	107	108	106	107	108	109	108	107
Francie	108	107	108	108	108	107	108	107	105	104
Itálie	107	106	106	104	104	102	98	96	95	97
Malta	79	79	81	84	83	84	86	90	93	96
Španělsko	103	101	100	96	93	91	89	90	91	92
Česká republika	82	84	85	83	83	82	84	86	87	88
Kypr	104	105	105	100	96	91	84	81	82	83
Slovinsko	87	90	85	83	83	82	82	82	82	83
Portugalsko	81	81	82	82	77	75	77	77	77	77
Slovensko	67	71	71	74	75	76	77	77	77	77
Estonsko	69	69	64	65	71	74	75	76	75	75
Litva	60	63	56	60	66	70	73	75	75	75
Řecko	93	93	94	85	75	72	72	72	69	68
Polsko	53	55	60	62	65	67	67	67	68	68
Maďarsko	60	63	64	65	66	66	67	68	68	67
Lotyšsko	57	59	52	53	57	60	62	64	64	65
Chorvatsko	61	63	62	59	60	60	60	59	59	60
Rumunsko	43	49	50	51	52	54	54	55	56	58
Bulharsko	40	43	44	45	45	46	46	47	47	49
EA-19	109	109	109	108	108	107	107	107	106	106
EU-28	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Švýcarsko	157	159	160	159	162	164	165	165	166	161
Norsko	177	187	172	174	179	186	184	176	161	148
USA	152	146	146	145	143	146	145	146	146	145
Japonsko	109	105	103	105	103	106	107	105	106	107

Pramen: Eurostat

Česká republika byla v roce 2016 se svou ekonomickou úrovní na 15. místě mezi 28 členskými státy Evropské unie, její HDP na obyvatele dosahoval hodnoty 88 % průměru EU. Horší ekonomickou úroveň než Česká republika měly všechny nové členské země přijaté do EU v letech 2004-2013 s výjimkou Malty a dále Portugalsko a Řecko.

Důležité zjištění rovněž je, že ve sledovaném období 2007-2016 **nedocházelo obecně ke sbližování (konvergenci) ekonomické úrovně členských zemí Evropské unie**. HDP na obyvatele se ve sledovaném období u některých členských států přiblížil k průměru EU, u jiných členských států však došlo k jeho oddálení od průměru Evropské unie.

Významného zlepšení ukazatele HDP na obyvatele a jeho přiblížení k průměru EU dosáhla v letech 2007-2016 většina nových členských zemí Evropské unie (Malta, Česká republika, Slovensko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko). HDP na obyvatele České republiky se v letech 2007-2016 zvýšil z 82 % na 88 % průměru EU. Výrazně se ale také zvýšil HDP na obyvatele několika starých členských zemí EU, které však již měly na začátku sledovaného období hodnotu tohoto ukazatele vyšší než průměr EU, takže došlo k dalšímu posunu jejich ekonomické úrovně nad průměr Evropské unie. V letech 2007-2016 tak vzrostl například HDP na obyvatele Irska

ze 148 % na 183 % průměru EU, Rakouska ze 125 % na 128 % průměru EU a Německa ze 117 % na 123 % průměru EU.

Největší zhoršení ukazatele HDP na obyvatele zaznamenaly některé země eurozóny, které byly postiženy dluhovou krizí nebo čelily delší hospodářské recesi či stagnaci. V letech 2007-2016 poklesl HDP na obyvatele Španělska ze 103 % na 92 % průměru EU, Portugalska z 81 % na 77 % průměru EU, Kypru ze 104 % na 83 % průměru EU a Řecka z 93 % na 68 % průměru EU. V uvedeném období se snížil rovněž HDP na obyvatele Finska ze 119 % na 109 % průměru EU, Francie ze 108 % na 104 % průměru EU, Itálie ze 107 % na 97 % průměru EU a Slovinska z 87 % na 83 % průměru EU.

Pro porovnání uveďme ještě ekonomickou úroveň některých zemí mimo Evropskou unii. Švýcarsko mělo v roce 2016 HDP na obyvatele ve výši 161 % průměru EU, Norsko na úrovni 148 % průměru EU, Spojené státy americké ve výši 145 % průměru EU a Japonsko na úrovni 107 % průměru Evropské unie.

Z výše uvedeného srovnání plyne, že **existence vnitřního trhu automaticky nezajišťuje trvalou konvergenci hospodářské výkonnosti členských států EU**. Ve sledovaném období došlo mezi řadou členských zemí ke zvětšení rozdílů v ekonomické úrovni, tj. k divergenci. Ekonomická úroveň mnoha členských států v porovnání s průměrem EU poklesla. Naopak Česká republika a mnohé další země Evropské unie dokázaly svou ekonomickou úroveň zvýšit a přiblížit k průměru EU, respektive k nejnvyšším členským státům EU. Vývoj ukazatele HDP na obyvatele v paritě kupní síly je tedy v členských zemích EU značně diferencovaný, a to navzdory existenci vnitřního trhu.

5.3 Průměrný roční čistý disponibilní příjem

Poslední ukazatel, na jehož základě budeme sledovat ekonomickou konvergenci členských států EU, je průměrný roční čistý disponibilní příjem (viz tabulka 4). Z tabulky 4 je zřejmé, že rovněž v úrovni tohoto ukazatele existují mezi členskými zeměmi EU značné rozdíly. V roce 2016 byl nejvyšší průměrný roční čistý disponibilní příjem v Lucembursku, dosahoval úrovně 209 % průměru EU. Nejnižší hodnotu tohoto ukazatele vykazovalo Rumunsko, konkrétně 15 % průměru EU, tedy čtrnáctkrát nižší než Lucembursko.

Ostatní země Evropské unie se pohybovaly mezi těmito krajními hodnotami. Deset z nich (Dánsko, Švédsko, Finsko, Rakousko, Irsko, Nizozemsko, Francie, Velká Británie, Belgie a Německo) vykazovalo v roce 2016 průměrný čistý disponibilní příjem vyšší než průměr EU (od 171 % průměru EU v případě Dánska, přes 145 % průměru EU v případě Švédska až po 128 % průměru EU v případě Německa), ve zbylých státech byl průměrný čistý disponibilní příjem nižší než průměr Evropské unie (od 97 % průměru EU v případě Itálie po 21 % průměru EU v případě Bulharska).

V letech 2007-2016 ve většině členských zemí EU průměrný roční čistý disponibilní příjem v porovnání s průměrem EU vzrostl, v osmi zemích EU však došlo k jeho poklesu (v Irsku, Velké Británii, Itálii, Portugalsku, Řecku a na Kypru, dále v Lucembursku, které však přesto vykazuje nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele ze všech zemí EU, a také v Chorvatsku, pro které jsou však k dispozici data až od roku 2010).

V případě České republiky se v letech 2007-2016 průměrný roční čistý disponibilní příjem zvýšil z 39 % průměru EU na 47 % průměru EU.

Rovněž v případě průměrného ročního čistého disponibilního příjmu tedy **existují mezi členskými státy EU významné rozdíly**. V mnoha členských státech dochází k postupné konvergenci průměrného ročního čistého disponibilního příjmu, tedy k jeho postupnému přibližování k průměru EU, respektive k úrovni v nejnvyšších členských státech EU. V některých členských zemích však můžeme pozorovat divergenční tendence, a to navzdory existenci vnitřního trhu.

Tabulka č. 4 – Průměrný roční čistý disponibilní příjem v EUR v členských státech EU a dalších vybraných zemích v letech 2007-2016 (v %, EU-28* = 100 %)

Země	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lucembursko	215	209	214	213	212	209	217	213	215	209
Dánsko	158	153	152	157	170	168	170	172	170	171
Švédsko	127	127	129	117	133	143	153	154	147	145
Finsko	131	130	136	138	140	142	146	144	142	140
Rakousko	128	128	134	138	139	138	138	144	140	138
Irsko	163	158	150	140	133	129	132	131	134	135
Nizozemsko	131	131	134	133	131	130	131	128	129	135
Francie	116	132	136	137	138	138	140	136	135	134
Velká Británie	156	134	114	120	120	126	122	133	135	131
Belgie	120	118	123	125	125	124	132	129	128	129
Německo	127	124	125	126	125	124	127	125	127	128
Itálie	109	104	106	107	105	103	101	99	97	97
Kypr	117	109	112	111	114	114	110	102	92	90
Španělsko	83	95	100	99	94	91	88	85	83	84
Malta	64	66	70	69	70	72	76	79	82	82
Slovinsko	67	69	75	74	75	73	72	71	71	70
Portugalsko	62	61	61	62	60	58	56	54	54	56
Estonsko	33	37	42	40	38	40	44	49	51	54
Česká republika	39	40	48	47	49	49	49	48	45	47
Řecko	76	75	79	82	73	60	53	49	47	46
Lotyšsko	26	34	38	32	30	31	32	35	38	40
Slovensko	28	31	37	40	40	43	41	41	39	39
Litva	25	29	34	29	26	29	32	33	35	37
Polsko	26	29	35	30	34	33	34	34	34	35
Chorvatsko	:	:	:	39	36	34	33	32	33	34
Maďarsko	27	28	31	27	29	30	28	28	28	29
Bulharsko	11	16	19	20	20	19	20	22	22	21
Rumunsko	12	14	15	14	14	13	13	13	14	15
EA-19	108	112	114	115	113	112	112	110	109	110
EU-28*	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Švýcarsko	202	187	198	206	226	251	263	245	245	270
Norsko	192	203	213	204	226	240	257	260	240	228

* do roku 2009 se jedná o průměr EU-27 = 100 %

Pramen: Eurostat

6. Vnitřní trh jako nástroj konvergence členských států EU – úspěchy a problémy

Vnitřní trh je obvykle vnímán jako **základní a nejpřínosnější součást Evropské unie**, jako nástroj konvergence ekonomické a sociální úrovně členských států. O ekonomických přínosech vnitřního trhu pro členské státy EU se nevedou závažné spory. Kladné efekty vnitřního trhu EU do značné míry uznávají i odpůrci nebo kritici Evropské unie či evropské integrace.

Přes úspěchy a přínosy vnitřního trhu je však vnitřní trh stále pokládán za nedokončený. Stále existují některé bariéry, které brání plné integraci všech trhů v rámci EU a plnému uplatnění volného pohybu zboží, služeb, osob a kapitálu. Proto je vnitřní trh průběžně doplňován a dotvářen dalšími prvky s cílem dále posilovat jeho pozitivní efekty. Přesto **dlouhodobě přetrvávají ekonomické a sociální rozdíly mezi řadou členských zemí EU**, v některých případech se dokonce zvětšují.

Většina nových členských zemí přijatých do EU v letech 2004-2013 vykazuje postupné zlepšování a konvergenci svých ekonomických ukazatelů k průměru Evropské unie, respektive k úrovni nejvyspělejších členských států EU. Týká se to například vývoje HDP na obyvatele v paritě

kupní síly, salda běžného účtu platební bilance nebo průměrného ročního čistého disponibilního příjmu, které jsme sledovali. Tento pozitivní, konvergenční trend vykazuje rovněž Česká republika.

Tempo konvergence se samozřejmě u různých zemí a různých ukazatelů liší. Ze sledovaných ukazatelů je zřejmě nejvíce diskutabilní vývoj v případě průměrného ročního čistého disponibilního příjmu, který se sice ve většině nových členských zemí postupně zvyšuje a konverguje k průměru EU, respektive k úrovni v nejvyspělejších členských státech EU, avšak **tempo konvergence je relativně pomalé** a rozdíly mezi novými členskými zeměmi a nejvyspělejšími členskými státy EU zůstávají v tomto ukazateli extrémní. Ve všech nových členských zemích s výjimkou Kypru došlo v posledních deseti letech k výraznému zlepšení salda běžného účtu platební bilance. Deset nových členských států zaznamenalo v posledních deseti letech konvergenci jejich HDP na obyvatele v paritě kupní síly k průměrné úrovni EU, avšak ve třech nových členských zemích (Kypr, Slovinsko, Chorvatsko) došlo k divergenci.

Velká část starých členských států EU si zachovává příznivou úroveň sledovaných ekonomických ukazatelů, avšak některé z nich čelily nepříznivému vývoji. Francii, Velké Británii a Řecku se nedaří vymanit z dlouhodobých deficitů běžného účtu platební bilance, salda běžného účtu několika dalších starých členských zemí se zhoršila. V šesti starých členských státech došlo v posledních deseti letech k významnému poklesu jejich HDP na obyvatele v paritě kupní síly v porovnání s průměrnou úrovní EU – jednalo se o jižní státy EU, tj. Řecko, Španělsko, Portugalsko a Itálii, ale také o Finsko a Francii. V Řecku, Portugalsku, Itálii, Irsku a Velké Británii došlo v posledních deseti letech k významnému poklesu průměrného ročního čistého disponibilního příjmu v porovnání s průměrnou úrovní EU.

Diferencovaný obraz členských států EU poskytuje rovněž **hodnocení konkurenceschopnosti** zemí podle Global Competitiveness Index, které provádí Světové ekonomické fórum. Pět starých členských států EU (Nizozemsko, Německo, Švédsko, Velká Británie a Finsko) patří dlouhodobě mezi deset nejvíce konkurenceschopných zemí světa. Mezi státy s vysokou úrovní konkurenceschopnosti patří i dalších šest starých členských zemí EU (Dánsko, Rakousko, Lucembursko, Belgie, Francie a Irsko), které se v mezinárodním srovnání konkurenceschopnosti dlouhodobě umísťují do 25. příčky. Za nimi se v závěsu kolem 30. místa drží Estonsko a Česká republika. Ostatní státy EU pak vykazují horší hodnocení konkurenceschopnosti. S velkým odstupem nejen za nejvíce konkurenceschopnými zeměmi EU, ale i za Českou republikou, zůstává několik členských států EU – Lotyšsko, Slovensko, Maďarsko, Kypr, Rumunsko, Chorvatsko a Řecko. Tyto nejhůře hodnocené země EU přitom nevykazují obecnou tendenci ke zlepšování svého umístění, ale většinou stagnují na nízkých příčkách, nebo se jejich umístění v žebříčku konkurenceschopnosti dokonce zhoršuje.

7. Možnosti posílení schopnosti vnitřního trhu přispívat ke konvergenci, priority pro Českou republiku

I když je tedy **vnitřní trh** pokládán za nejpřínosnější součást Evropské unie a za nástroj konvergence členských států, **nelze ho vnímat jako automatický nástroj konvergence**. Už jen z toho důvodu, že konvergenci ekonomické a sociální úrovně členských států EU ovlivňuje i řada dalších faktorů, nikoli pouze existence a fungování vnitřního trhu. Přesto, nebo právě proto je vhodné zkoumat, jestli schopnost vnitřního trhu přispívat ke konvergenci ekonomické a sociální úrovně členských států EU již dosáhla svého maxima, nebo jestli by bylo možné tuto jeho schopnost dále zvýšit. Otázkou přitom je, jakým způsobem by toho bylo možné dosáhnout – jestli by zvyšování úlohy vnitřního trhu jako nástroje konvergence členských států EU mělo být spojeno s dalším doplňováním a posilováním opatření a nástrojů vnitřního trhu a souvisejících politik, nebo naopak s omezováním či oslabováním některých opatření, nástrojů a politik.

Protože **Česká republika vykazuje převážně pozitivní, konvergenční trend** ve vývoji svých ekonomických a sociálních ukazatelů, lze v jejím případě konstatovat, že **vnitřní trh EU je pro ni přínosem**. Otázkou je, jestli by konvergenční proces nemohl být v případě některých ukazatelů, například průměrného ročního čistého disponibilního příjmu, rychlejší a za jakých podmínek a s jakými důsledky by bylo možné konvergenční proces urychlit. Z tohoto úhlu pohledu by se měla Česká republika dívat na případné změny v oblasti vnitřního trhu EU.

Způsobů, jakými by bylo možné posílit schopnost vnitřního trhu přispívat ke konvergenci ekonomické a sociální úrovně členských států EU, je více. Z důvodu odlišné ekonomické a sociální úrovně různých členských států EU mohou být pro různé členské země vhodné odlišné typy hospodářských politik či hospodářskopolitických opatření. Proto se mohou z hlediska různých členských států lišit také opatření posilující schopnost vnitřního trhu přispívat ke konvergenci.

Navíc vnitřní trh již funguje dlouhodobě a je do takové míry rozvinut, že i když se přijímají další opatření k jeho dokončování, nejedná se již o zlomové změny z hlediska jeho celkové architektury. Proto dosavadní ekonomické výsledky členských zemí EU za dlouhé období fungování vnitřního trhu poskytují vcelku dobrý obraz o rozdílných účincích evropské ekonomické integrace na různé členské státy, ale také o různých schopnostech různých členských zemí fungovat více či méně úspěšně v rámci EU a jejího vnitřního trhu (a samozřejmě i eurozóny, pokud jsou jejími členy). Vždy bude probíhat diskuse, do jaké míry si za horší nebo neuspokojivé ekonomické výsledky mohou členské země EU samy (kvůli vlastní uplatňované hospodářské politice) a nakolik jde o důsledek uspořádání EU, vnitřního trhu či eurozóny. Je však zřejmé, že s prohlubující se integrací EU klesá flexibilita národních hospodářských politik, a tedy roste vliv uspořádání EU, vnitřního trhu či eurozóny na ekonomické výsledky členských států.

Opatření ovlivňující schopnost vnitřního trhu přispívat ke konvergenci je možné z hlediska zájmů České republiky **rozdělit do čtyř skupin**.

První skupinu tvoří **opatření na mikroekonomické úrovni, která doplňují a dotvářejí vnitřní trh**. U těchto opatření se předpokládá **převaha přínosů k dalšímu rozvoji, zlepšení fungování a zefektivnění vnitřního trhu**, a proto je žádoucí jejich přijetí. Tímto pozitivním způsobem jsou uvedena opatření hodnocena i většinou relevantních aktérů (členských států, ekonomických subjektů). Do této skupiny opatření patří například nové iniciativy a legislativní návrhy orgánů EU k dokončení vnitřního trhu, uvedené ve třetí kapitole tohoto dokumentu, ať už se jedná o novou úpravu vzájemného uznávání zboží, opatření proti prodeji nevyhovujících a nebezpečných výrobků, nová pravidla regulace a dohledu pro investiční podniky, předpisy pro crowdfunding a přeshraniční investování, novou politiku pro spotřebitele nebo Strategii průmyslové politiky EU. Z hlediska struktury své ekonomiky a svých priorit by měla Česká republika tyto návrhy a iniciativy podporovat – zejména by se měla soustředit na realizaci Strategie průmyslové politiky EU ve všech jejích dimenzích a na přijetí nové úpravy vzájemného uznávání zboží, opatření proti prodeji nevyhovujících a nebezpečných výrobků a také nové politiky pro spotřebitele, umožňující mimo jiné účinnější boj proti dvojí kvalitě výrobků na vnitřním trhu EU.

Druhou skupinu tvoří některá **opatření na mikroekonomické úrovni, která navrhuji určité členské státy** za účelem narovnání podmínek na svém národním trhu pro ekonomické subjekty ze všech členských zemí EU, **která by ale mohla mít negativní dopady na ekonomické subjekty z jiných členských států**. Typickým příkladem takového opatření je návrh Francie k zamezení mzdového dumpingu při poskytování služeb na jejím území. To by způsobilo dodatečné náklady firmám z České republiky a mohlo vést ke snížení výkonnosti české ekonomiky, a tedy k oslabení konvergenčního procesu. Proto by Česká republika měla takový typ opatření odmítnout.

Třetí skupinu tvoří některá **opatření na mikroekonomické úrovni, která byla přijata v minulosti, která však nejsou hodnocena jednoznačně pozitivně** nebo na něž se názory

nezanedbatelné části relevantních aktérů (členských států, ekonomických subjektů) postupně měnily či mění spíše v negativním směru. Jedná se například o některá opatření klimatického a energetického balíčku, především některé cíle a opatření v oblasti snižování emisí skleníkových plynů, podpory obnovitelných zdrojů energie, zvyšování podílu obnovitelných zdrojů na energetickém mixu, zvyšování podílu nízkouhlíkových paliv nebo podpory elektromobility. Kritici těchto opatření uvádějí, že jejich efekty na snižování emisí skleníkových plynů nejsou prokazatelné, že bez státní podpory jsou obnovitelné zdroje energie, nízkouhlíková paliva a elektromobilita ekonomicky neefektivní, že v důsledku toho dochází k pokřivení trhu s energiemi, zvýšení nákladů pro evropské podniky a zhoršení jejich konkurenceschopnosti v globálním kontextu a také k příliš velkému zásahu do suverenity členských států, protože jim tato opatření významným způsobem ovlivňují strukturu energetického mixu. Česká republika by měla u těchto cílů a opatření zvážit podporu jejich přehodnocení a eventuálního následného omezení či redukce.

Čtvrtou skupinu tvoří opatření a politiky, které jdou nad rámec vnitřního trhu, jsou součástí širších makroekonomických politik, avšak významným způsobem ovlivňují fungování vnitřního trhu. Do této skupiny patří jednotná měna euro jako doplněk vnitřního trhu, otázky daňové harmonizace versus daňové konkurence a společný rozpočet EU.

Jak již bylo uvedeno výše, s prohlubující se integrací EU klesá flexibilita národních hospodářských politik, a tedy roste vliv uspořádání EU, vnitřního trhu či eurozóny na ekonomické výsledky členských států. V podmínkách prohlubování integrace EU a dotváření vnitřního trhu, o to více pak v podmínkách eurozóny, jsou členské státy stále méně schopny ovlivňovat svou konkurenceschopnost a proces konvergence svou vlastní hospodářskou politikou – buď musí dojít k přizpůsobení na mikroekonomické úrovni, nebo by bylo žádoucí zavést plnohodnotné a dostatečně silné fiskální transfery z ekonomicky úspěšnějších a konkurenceschopnějších členských zemí do ekonomicky méně úspěšných a méně konkurenceschopných členských států. K tomuto zásadnímu kroku však neexistuje politická vůle především v členských zemích, které by měly být zdrojem těchto fiskálních transferů (Německo, Nizozemsko, Rakousko apod.), s jeho realizací nelze počítat ani v dlouhodobější perspektivě. Proto by Česká republika za těchto podmínek měla usilovat o zachování větší flexibility své hospodářské politiky, tedy nevstupovat do eurozóny (i když pro řadu subjektů na mikroekonomické úrovni by přijetí eura bylo výhodné, z makroekonomického hlediska představuje při neexistenci fiskálních transferů mezi členskými státy rizikovou rigiditu), a také upřednostňovat daňovou konkurenci před daňovou harmonizací.

V případě společného rozpočtu EU by měla Česká republika podporovat zachování či růst podílu finančních prostředků věnovaných na zvyšování konkurenceschopnosti, posilování hospodářské, sociální a územní soudržnosti a podporu výzkumu, vývoje a inovací. Z tohoto hlediska není pro Českou republiku plně vyhovující návrh rozpočtu EU na období 2021-2027, protože sice na jedné straně zvyšuje objem finančních prostředků na podporu výzkumu, vývoje a inovací, avšak na druhé straně omezuje finanční prostředky na politiku soudržnosti. Proto by Česká republika měla usilovat o změnu tohoto návrhu.

I když jsou efekty vnitřního trhu EU hodnoceny převážně kladně, je třeba mít na paměti, že dlouhodobě přetrvávající rozdíly v konkurenceschopnosti a úrovni řady ekonomických ukazatelů mezi členskými zeměmi EU, pomalé tempo konvergence a v některých případech probíhající divergence oslabují vnitřní soudržnost Evropské unie a přispívají k vytváření kritických postojů vůči evropské integraci a odstředivých tendencí v EU. Proto je nutné otázkám konvergence věnovat trvalou pozornost.

Literatura a prameny

1. *FinTech Action Plan: For a more competitive and innovative European financial sector.* COM(2018)109
2. GARELLI, S.: Competitiveness of Nations: The Fundamentals. In: *The IMD World Competitiveness Yearbook 2001*. Lausanne: IMD, 2001
3. GARELLI, S.: *Top Class Competitors (How nations, firms, and individuals succeed in the new world of competitiveness)*. John Wiley & Sons, 2006
4. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřední věstník Evropské unie, 2010/C 83/01, 30. 3. 2010
5. KRUGMAN, P.: A Country Is Not a Company. *Harvard Business Review*, January-February 1996
6. MALÝ, J.: Ekonomický vývoj členských zemí EU v podmínkách prohlubující se evropské integrace. In: *65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?* Praha: NEWTON College, Vzdělávací středisko na podporu demokracie, 2016, s. 13-31. ISBN 978-80-87764-06-0
7. *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o vydávání krytých dluhopisů a veřejném dohledu nad krytými dluhopisy a o změně směrnic 2009/65/ES a 2014/59/EU*. COM(2018)94
8. *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o právu rozhodném pro účinky postoupení pohledávek na třetí strany*. COM(2018)96
9. *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice 2014/65/EU o trzích finančních nástrojů*. COM(2018)99
10. *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o usnadnění přeshraniční distribuce fondů kolektivního investování a o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 345/2013 a (EU) č. 346/2013*. COM(2018)110
11. *Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o evropských poskytovatelích služeb skupinového financování pro podniky*. COM(2018)113
12. *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o zástupných žalobách na ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů a o zrušení směrnice 2009/22/ES*. COM(2018)184
13. *Návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993, směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/6/ES, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU, pokud jde o lepší vymáhání a modernizaci právních předpisů EU na ochranu spotřebitele*. COM(2018)185
14. PORTER, M. E.: Measuring the Microeconomic Foundations of Economic Development. In: *The Global Competitiveness Report*. Geneva: World Economic Forum, 1998
15. *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the prudential requirements of investment firms and amending Regulations (EU) No 575/2013, (EU) No 600/2014 and (EU) No 1093/2010*. COM(2017)790
16. *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the prudential supervision of investment firms and amending Directives 2013/36/EU and 2014/65/EU*. COM(2017)791
17. *Proposal for a Regulation laying down rules and procedures for compliance with and enforcement of Union harmonisation legislation on products and amending Regulations and Directives*. COM(2017)795
18. *Proposal for a Regulation on the mutual recognition of goods lawfully marketed in another Member State*. COM(2017)796

19. *Strategie průmyslové politiky EU: Rada přijala závěry*. Rada EU, Tisková zpráva 121/18, 12. 3. 2018
20. *The Global Competitiveness Report 2017-2018*. Geneva: World Economic Forum, 2017
21. *The Global Competitiveness Report 2016-2017*. Geneva: World Economic Forum, 2016
22. *The Global Competitiveness Report 2015-2016*. Geneva: World Economic Forum, 2015
23. *The Global Competitiveness Report 2014-2015*. Geneva: World Economic Forum, 2014
24. *The Global Competitiveness Report 2013-2014*. Geneva: World Economic Forum, 2013
25. *The Global Competitiveness Report 2012-2013*. Geneva: World Economic Forum, 2012
26. *The Global Competitiveness Report 2011-2012*. Geneva: World Economic Forum, 2011
27. *The Global Competitiveness Report 2010-2011*. Geneva: World Economic Forum, 2010
28. *The Global Competitiveness Report 2009-2010*. Geneva: World Economic Forum, 2009
29. *The Global Competitiveness Report 2008-2009*. Geneva: World Economic Forum, 2008
30. *The Global Competitiveness Report 2007-2008*. Geneva: World Economic Forum, 2007
31. *The Global Competitiveness Report 2006-2007*. Geneva: World Economic Forum, 2006
32. *The Global Competitiveness Report 2005-2006*. Geneva: World Economic Forum, 2005
33. *The Global Competitiveness Report 2004-2005*. Geneva: World Economic Forum, 2004
34. WAWROSZ, P.: Historie, úspěchy a problémy evropské integrace pohledem práva. In: *65 let od podpisu první integrační smlouvy: má Evropská unie budoucnost?* Praha: NEWTON College, Vzdělávací středisko na podporu demokracie, 2016, s. 32-49. ISBN 978-80-87764-06-0
35. *Zasedání Evropské rady (22. března 2018) – závěry*. Evropská rada, EUCO 1/18, Brusel, 23. 3. 2018
36. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, Balance of payments. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>
37. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, National accounts. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>
38. Eurostat, Statistics by theme – Population and social conditions, Income, social inclusion and living conditions. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>
39. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2018. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2018/01/weodata/index.aspx>